

Katarzyna Chiżyńska
Katedra Filologii Klasycznej
Uniwersytet Łódzki

RECENZJA KSIĄŻKI: ELEANOR DICKEY,
*ANCIENT GREEK SCHOLARSHIP: A GUIDE TO FINDING,
READING, AND UNDERSTANDING SCHOLIA, COMMENTARIES,
LEXICA AND GRAMMATICAL TREATISES, FROM
THEIR BEGINNINGS TO THE BYZANTINE PERIOD,*
OXFORD UNIVERSITY PRESS, NEW YORK 2007, SS. 362.

BOOK REVIEW: ELEANOR DICKEY, *ANCIENT GREEK SCHOLARSHIP:
A GUIDE TO FINDING, READING, AND UNDERSTANDING SCHOLIA,
COMMENTARIES, LEXICA AND GRAMMATICAL TREATISES, FROM THEIR
BEGINNINGS TO THE BYZANTINE PERIOD*, OXFORD UNIVERSITY PRESS,
NEW YORK 2007, SS. 362.

In this volume are included two flattering reviews, first of Eleanor Dickey, *Ancient Greek scholarship: a guide to finding, reading and understanding scholia, commentaries, lexica and grammatical treatises, from their beginnings to the Byzantine period* (New York 2007) and the second of René Nünlist, *The ancient critic at work. Terms and concepts of literary criticism in Greek scholia* (New York 2009). Both reviewed works focus on Greek scholarship and are very helpful for modern scholars with understanding ancient literary criticism and reading *scholia*. Scientists rarely use Greek commentaries, because of their technical and philological difficulties, especially because of particular writing and vocabulary, used by scholiasts. There are very few works concerning this theme, so any new published results of researches this kind is priceless. Moreover both reviewed works are of highest scientific level.

Termin „scholarship” znajdujący się w tytule książki Eleanor Dickey, można oddać w języku polskim jako „piśmiennictwo naukowe”. Do tego rodzaju literatury należy zaliczyć wszelkie teksty komentujące utwory starożytnych pisarzy oraz glosariusze i leksykony.

We wstępie swojej pracy Autorka podkreśla rosnące zainteresowanie badaczy tego rodzaju tekstami, czego dowodzi duża liczba publikacji na ten temat, wymienionych w bibliografii. Pomimo rosnącego zainteresowania naukowców, starogreckie piśmiennictwo naukowe wciąż jest przedmiotem badań jedynie wyspe-

cializowanej grupy hellenistów. Mniej doświadczeni filolodzy klasyczni bardzo rzadko sięgają po tego rodzaju teksty, zniechęceni ich specjalistycznym językiem oraz specyficzną formą zapisu, a przedstawiciele innych dziedzin nauki nie mają do nich dostępu z powodu dotkliwego braku przekładów.

Nie można również zapominać o nadrzędnym problemie dotyczącym starożytnego piśmiennictwa naukowego, jakim jest brak znajomości jego zasobów, również wśród filologów klasycznych.

Praca Dickey ma dużą szansę przyczynić się do zmiany tej sytuacji. *Ancient Greek scholarship...* jest wszechstronnym przewodnikiem po dostępnych starogreckich materiałach; nie tylko omawia zachowane teksty naukowe komentujące wszelkie aspekty literatury greckiej (lingwistyczne, retoryczne, metryczne, filozoficzne), ale także ułatwia korzystanie z nich. We wstępie książki Autorka precyzyjnie określa cele swojej pracy, które – co należy podkreślić – w pełni realizuje: „This book has two aims: to explain what ancient scholarship exists, where to find it, and when and how to use it; and to help reader acquire the facility in scholarly Greek necessary to use that material” (*Preface*, s. VIII).

Każdy kto pracował z tekstami scholiów lub glossariuszy, zdaje sobie sprawę z tego, że do ich pełnego zrozumienia nie wystarcza, nawet najlepsza, znajomość gramatyki greckiej. Do swobodnej lektury starożytnego piśmiennictwa naukowego potrzeba dodatkowej wiedzy, którą każdy wystarczająco wytrwały filolog może zdobyć czytając pracę Dickey. Autorka zbiera informacje porzucane do tej pory w licznych publikacjach (co sprawia, że lektura tekstu greckiego staje się mniej mozolna i szybsza), uczy jak należy posługiwać się edycjami krytycznymi, pomaga nie zginąć w gąszczu specjalistycznych terminów, a nawet rozszyfrowuje odręczne adnotacje starożytnych scholiastów.

Niezaprzeczalną zaletą książki jest zrozumiały język, jakim posługuje się Autorka oraz klarowny układ materiału, który został omówiony we wstępie (*Preface*, s. VIII–XIII). Można tam również znaleźć cenne wskazówki dotyczące sposobu korzystania z pracy (Dickey proponuje na przykład optymalny sposób lektury, uwzględniając jej cel oraz poziom wiedzy czytelnika).

W rozdziale I (*Introduction to Ancient Scholarship*, s. 3–17) Autorka zamieściła krótkie wprowadzenie do starożytnego piśmiennictwa naukowego, dotyczącego głównie zagadnień krytyczno-literackich. Dickey sygnalizuje najważniejsze problemy, w jakie obfitują greckie teksty naukowe oraz prezentuje ogólny zarys gatunków zaliczanych do tego rodzaju literatury. W rozdziale II (*Scholia, Commentaries, and Lexica on Specific Literary Works*, s. 18–71) Autorka omawia dostępne starogreckie teksty krytyczne do poszczególnych autorów. Dla ułatwienia lektury z niezwykle obszernego materiału zebranego w tym rozdziale, komentowane teksty literackie zostały pogrupowane w podrozdziałach, prezentujących daną epokę lub gatunek (poeci archaiczni i klasyczni, proza klasyczna, literatura hel-

lenistyczna, literatura okresu rzymskiego). Dodatkowo, omawiani w ich obrębie autorzy zostali przedstawieni w porządku chronologicznym.

Dickey wymienia i charakteryzuje *scholia* oraz inne rodzaje tekstów komentujących dzieła danego autora, podpowiada, które z nich mają największą wartość i na jakie trudności można natrafić podczas lektury. Omawianie innych rodzajów tekstów krytycznych (głównie prac gramatycznych i leksykonów), Autorka kontynuuje w kolejnym rozdziale (*Other Scholarly Works*, s. 71–106). Pierwsza część książki jest bardzo pomocna nie tylko przy dalszej lekturze pracy Dickey, ale może także służyć jako niezależne źródło wiedzy na temat uprawiania nauki w starożytności.

W rozdziale IV (*Introduction to Scholarly Greek*, s. 107–140) czytelnik znajdzie wszelkie informacje techniczne i lingwistyczne potrzebne do lektury greckiego piśmiennictwa naukowego. W kolejnych podrozdziałach Dickey omawia liczne aspekty języka greckiego, jakim posługiwali się uczeni, między innymi specjalistyczne słownictwo, symbole występujące na kartach rękopisów i w aparatach krytycznych, grecki system numeryczny oraz zasady prozodii. Opisuje również specyficzne użycie i znaczenie przypadków, części mowy, rodzajników i przyimków.

Rozdział V zatytułowany *Czytelnik (Reader)*, s. 141–218) jest pomyślany jako podręcznik dla tych, którzy chcą zdobyć wprawę w tłumaczeniu uwag starożytnych uczonych. Ta część pracy może służyć jako samouczek dla filologów klasycznych, ale sprawdzi się także jako skrypt do przerabiania na zajęciach ze studentami. Autorka zgromadziła tam 104 fragmenty tekstów, pochodzących głównie ze scholiów i leksykonów, z których każdy prezentuje inny problem translatorski, na jaki może natrafić tłumacz. Zacytowane teksty zostały zaopatrzone w „klucz”, czyli przekład oraz komentarz, a także odsyłacze do informacji znajdujących się w rozdziale IV. W tej części pracy Autorka zamieściła również dużą ilość tekstów bez „klucza”, pozwalających czytelnikowi ćwiczyć nabyte umiejętności.

Każdy, kto zna język grecki na pewno skorzysta ze, stanowiącego rozdział VI, słownika (*Glossary of Grammatical Terms*, s. 219–265), w którym Dickey zgromadziła dużą ilość terminów, jakimi posługiwali się starożytni uczeni. Przystudiowanie tego słownika pozwala uniknąć błędnego przekładu greckich słów, które często w piśmiennictwie naukowym nabierają specyficznego znaczenia. Słownik jest także źródłem do poznania greckiej terminologii gramatycznej, która nie jest znana większości filologów klasycznych, z uwagi na powszechne użycie nomenklatury łacińskiej. Informacje zgromadzone w tym rozdziale w pewnym stopniu wypełniają lukę, jaką stanowi brak na rynku wydawniczym słownika greckiej terminologii naukowej.

Praca Dickey została wzbogacona o 2 *appendices*: A) *Hints for finding works on ancient scholarship in library catalogs* (s. 266–268) oraz B) *Hints for using facsimiles* (s. 269–270), zawierające informacje przydatne podczas kwerend bibliotec-

znych. Książkę kończy wyczerpująca bibliografia (s. 271–330) oraz 3, bardzo ułatwiające poruszanie się po tak obszernej publikacji, *indices* (s. 331–345).

Warte osobnego podkreślenia są jeszcze dwie rzeczy. Po pierwsze Dickey omawia – z biegiem czasu coraz cenniejsze – źródło starogreckich tekstów, jakim jest Internet. Autorka wymienia i ocenia przydatność publikacji oraz baz danych dostępnych *on-line*, takich jak *Thesaurus Linguae Graece*, *L'Année philologique* czy *Suda On Line*.

Kolejną cenną rzeczą wymagającą wspomnienia jest to, że Dickey podchodzi krytycznie do materiału, na którym pracuje i ocenia jakość poszczególnych edycji tekstów greckich (również tych użytych w bazach dostępnych *via* Internet). Wyraźnie ostrzega przed wydaniem zawierającymi błędy i rekomenduje najlepsze edycje.

Rozpoczęcie pracy nad tekstem oryginalnym bez uprzedniego zbadania jakości dostępnych wydań, co jest częstym błędem początkujących filologów, może skutecznie zniechęcić do tego rodzaju badań oraz zmarnować mnóstwo czasu i nerwów.

Ancient Greek scholarship... jest publikacją, po którą powinien sięgnąć każdy filolog klasyczny. Jest to jedyna praca, która omawia zasoby starogreckiej literatury naukowej i pomaga sprawnie z nich korzystać. Ponadto stanowi ona przykład niezwykle rzetelnej, skrupulatnej i świetnie wykonanej pracy naukowej. Książka Dickey jest godna uwagi i podziwu również ze względu na ogrom badań, jakie musiała przeprowadzić Autorka.

Dickey udało się wywiązać z niezwykle ambitnego zadania stworzenia podręcznika i kompendium wiedzy na temat starogreckiego piśmiennictwa naukowego. Można śmiało stwierdzić, że jej praca spełnia nadzieje, które zostały sformułowane we wstępie: „This book is intended to (...) make ancient scholarship accessible to all Classicists. (...) It is therefore my hope that this book will make access to ancient scholarship easier and more enjoyable for all (...)” (*Preface*, s. VII–VIII).